

MONIKA BĘCZKOWSKA*

Inteligentne specjalizacje w turystyce polskich regionów¹

Streszczenie. Celem artykułu jest analiza inteligentnych specjalizacji regionów Polski, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki w układzie przestrzennym, a także trendów specjalizacji w turystyce oraz powiązań z innymi branżami. Analizy dokonano na podstawie dokumentów strategicznych poszczególnych regionów oraz krajowych inteligentnych specjalizacji, które powstały na przełomie lat 2014 i 2015. W artykule przedstawiono założenia koncepcji inteligentnych specjalizacji w oparciu o teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego i gospodarczego oraz cel wyłonienia inteligentnych specjalizacji. Ponadto ukazano metodologie wylaniania inteligentnych specjalizacji oraz porównano poszczególne regiony w zakresie wybranych inteligentnych specjalizacji i odniesiono je do krajowych inteligentnych specjalizacji (KIS). Następnie dokonano analizy przestrzennej inteligentnych specjalizacji, z uwzględnieniem turystyki jako interdyscyplinarnej dziedziny ekonomiczno-gospodarczej.

Słowa kluczowe: inteligentne specjalizacje regionu, turystyka zdrowotna i prozdrowotna, inteligentne specjalizacji w turystyce, RIS3

1. Wprowadzenie

Inteligentna specjalizacja regionu to branża, w której region posiada przewagę i wskazuje ją jako strategiczną dla swego rozwoju. Hipoteza niniejszego artykułu brzmi: turystyka jest inteligentną specjalizacją w regionach o szczególnych walorach krajobrazowych i przyrodniczych. W celu jej weryfikacji dokonano analizy

* Izba Gospodarcza Krąg Turystyki Zdrowotnej, Dąbrowa k. Kielc, e-mail: beczkowska.moni-
ka@gmail.com, tel. 604 483 717.

¹ Artykuł powstał na podstawie materiału badawczego rozprawy doktorskiej pt. „Inteligentna specjalizacja w turystyce jako narzędzie rozwoju regionalnego”.

treści dokumentów strategicznych w zakresie sposobu wyłaniania inteligentnych specjalizacji, a także przedstawionego uzasadnienia i uszczegółowienia specjalizacji związanych z turystyką oraz powiązań branżowych.

2. Koncepcja inteligentnych specjalizacji

Inteligentne specjalizacje (*smart specialization*) stanowią zyskujące na znaczeniu narzędzie polityki regionalnej oraz polityki innowacyjności, których celem jest rozwój regionów, zwłaszcza słabiej rozwiniętych, i budowa przewagi konkurencyjnej w oparciu o innowacje powstające w branżach uznanych za kluczowe.

Każdy region (w Polsce województwo) Unii Europejskiej został zobowiązany do wyłonienia własnych specjalizacji, co było warunkiem uzyskania wsparcia na rozwój tych branż i całego regionu w bieżącej perspektywie finansowej 2014-2020.

Idea inteligentnych specjalizacji została opracowana w 2008 r. przez zespół ekspertów pt. „Wiedza dla wzrostu” (*Knowledge for growth*) powołany przez Komisję Europejską w 2005 r. (Słodowa-Hełpa 2013: 90). Koncepcja inteligentnych specjalizacji jest pochodną teorii modeli ekonomicznych dotyczących rozwoju regionalnego i gospodarczego, zarówno nurtów ekonomii neoklasycznej, jak i neokeynesowskiej.

Do najpopularniejszych teorii neoklasycznych zakładających stałe dążenie gospodarki do równowagi należy teoria kosztów komparatywnych (*comparative cost theory*) D. Ricarda z 1815 r., zakładająca wymianę handlową wynikającą z różnic będących źródłem przewagi m.in. w kosztach produkcji (Landreth i Colander 2005: 150-154). Do mechanizmów idealnej konkurencji w nowej teorii wzrostu regionalnego z 1973 r. nawiązuje także H. Richardson, twierdząc, że dzięki otwartości regionów łatwiej następuje przepływ czynników produkcji. Otwartość gospodarki sprzyja wyrównywaniu różnic dochodowych, przyciągając kapitał niskimi kosztami pracy, a także przyczynia się do migracji siły roboczej (Churski 2008: 7).

Podobnie teorie nurtu neokeynesowskiego, szukając wyjaśnienia fenomenu przewagi rynkowej i wzrostu gospodarczego, m.in. teoria bazy ekonomicznej (*economic base theory*) W. Sombarta z początku XIX w., zakładają, że warunkiem powstawania i rozwoju miast jest tworzenie się nadwyżek produktów rolnych stanowiących podstawę wyżywienia ludności miejskiej, i podkreślają znaczenie bogactw naturalnych oraz zaplecza społeczno-gospodarczego sprzyjającego rozwojowi miast (Domański 1993: 54-57). Również teoria bazy eksportowej D.C. Northa z 1955 r. nawiązuje do konkurencyjności produkcji eksportowej, cieszącej się popytem w innych regionach (Kisiała i Stępiński 2012: 10), a teo-

ria produktu podstawowego (*staple theory*) H. Innes odwołuje się do przewagi w zakresie obniżenia kosztów i doskonalenia procesów produkcyjnych (Landes 2000: 332, za: Grosse 2002: 27). Do najpopularniejszych teorii rozwoju regionalnego należą modele wskazujące na koncentrację przestrzenną jako źródło rozwoju regionalnego, m.in. teoria biegunów wzrostu (*growth poles*) F. Perroux z 1955 r. Teoria ta dotyczy takich gałęzi przemysłu regionu, które stanowią sektory biegunowe, zdolne do konkutowania na arenie międzynarodowej. Ich pozycja stanowi siłę napędową regionu i pozwala mu dominować nad pozostałymi. W zakresie interwencji władz model zakłada rozwijanie komunikacji między regionami i wspieranie tworzenia nowych biegunów wzrostu (Malizia i Feser 1999: 104-106, za: Grosse 2002: 28; Domański 2006: 197).

Kolejną ważną grupę modeli, na której oparto koncepcję inteligentnej specjalizacji, stanowią współczesne teorie rozwoju regionalnego, które odnoszą się do przewartościowania podstawowych czynników produkcji na kolejnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego do gospodarki opartej na wiedzy. Są to m.in. teoria gron M. Portera z 1990 r., która definiuje grona jako „geograficzne skupiska wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (np. uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale także współpracujących” (Porter 2001: 246). Grona (inaczej klastry) charakteryzuje:

- bliskość geograficzna – pozwalająca na przenikanie i korzystanie z tych samych zasobów,
- powiązania – dążenie do wspólnego celu współpracy i rozwoju,
- interakcje – wzajemne powiązania i relacje,
- liczba podmiotów – odpowiednio duża, tzw. masa krytyczna w klastrze (OECD 1999: 270, za: Gorynia i Jankowska 2008: 36-37).

Dzięki koncentracji działalności na danym terenie i wspólnym działaniom członkowie klastra zyskują na ekonomice skali, dokonując wspólnych zakupów, promując się lub prowadząc czy też zlecając badania (Lindqvist, Ketels i Sölvell, 2013: 1).

Kolejnym modelem dotyczącym powiązań sieciowych jest model aglomeracji elastycznej produkcji (*flexible production agglomeration*) A. Scotta z 1988 r. (Scott 1994: 224). Koncepcja ta definiuje aglomeracje jako system o gęstej sieci powiązań – tzw. społeczeństwo sieciowe (*network society*), co obniża koszty transakcyjne, pozwala na szybki przepływ informacji i elastyczne dostosowanie (Castells 2000: 13).

Na uwagę zasługuje również koncepcja systemu innowacji (*innovation system*) z 1985 r. B. Lundvall, która w latach 90. XX w. ewoluowała do modelu regionalnego systemu innowacji (*regional innovation system*) (Cook 2003: 1). Model bliskości geograficznej ma kluczowe znaczenie dla systemu generowania wiedzy

i innowacji oraz procesu uczenia się (Cook 1998: 11). Ważną rolę w regionalnym systemie innowacji odgrywa współpraca oparta na modelu potrójnej spirali, helisy (*triple helix*), zwanym też złotym trójkątem innowacji, a jest to współpraca przedsiębiorstw, instytucji naukowych i władzy regionalnej. Obejmuje ona zatem trzy rodzaje kontaktów: naukowe, biznesowe i polityczne, stymulując swoje jednostki do współdziałania (Leydesdorff i Etzkowitz 1998: 196-197).

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nałożyło na nasz kraj szereg zobowiązań, m.in. w zakresie realizacji wspólnej polityki innowacyjnej. Na podstawie założeń narodowego systemu innowacji, przyjętego w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2004-2006 oraz w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006 samorządy województw opracowały regionalne strategie innowacji (Jastrzębska 2005: 189).

Następnie Komisja Europejska, wychodząc od teorii rozwoju, a zwłaszcza specjalizacji jako źródła rozwoju oraz alternatywy dla rozpraszania środków na inwestycje w różnych branżach i obszarach, uznała, że regiony powinny skoncentrować się na rozwoju kluczowych branż wyłonionych w ramach narodowych/regionalnych strategii badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji [National/Regional Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS3)]. RIS3 to zintegrowane programy transformacji gospodarczej, spełniające kryteria Unii Europejskiej (European Union 2012: 8).

Celem wyodrębnienia inteligentnych specjalizacji jest określenie, jakie branże w regionie posiadają duży potencjał rozwojowy. Branże te są szczególnie wspierane przez władze regionu jako te, dzięki którym region będzie budował swoją przewagę. „Strategie inteligentnej specjalizacji mogą również stanowić efektywny instrument rozwiązywania problemów społecznych, środowiskowych, klimatycznych i energetycznych, takich jak: zmiany demograficzne, efektywność zasobów, bezpieczeństwo energetyczne i odporność na skutki zmian klimatu” (Komisja Europejska 2014: 4).

Z przedstawionych teorii wynika, że elementem tworzenia przewagi konkurencyjnej w zakresie produkcji danego dobra lub świadczonej usługi jest efektywność procesów produkcji, wydajność zasobów, efektywność zarządzania, wprowadzanie ulepszeń oraz uczenie się, co wynika ze specyficznych cech danego regionu, stanowiących przewagi gospodarcze, kulturowe, przyrodnicze lub historyczne.

Inteligentne specjalizacje odnoszą się do strategii „Europa 2020” oraz wniosków z realizacji strategii lizbońskiej, a ich celem jest przyspieszenie rozwoju gospodarki Unii Europejskiej i stworzenie najbardziej konkurencyjnej gospodarki na świecie. Nie muszą one stanowić największego udziału w rynku, ale powinny charakteryzować się dużym potencjałem rozwojowym, zdolnością do generowania innowacyjnych rozwiązań i nowych miejsc pracy. Powinny więc być *smart*.

Słowo *smart* w dosłownym tłumaczeniu oznacza sprytny, inteligentny, co opisuje akronim:

- *Specific* – prosty, szczegółowy, zawierający konkretny przekaz,
- *Measurable* – mierzalny, możliwy do zbadania, zmierzenia, czy cel został osiągnięty,
- *Achievable* – osiągalny, atrakcyjny, ambitny, ciekawy i motywujący,
- *Relevant* – realistyczny, możliwy do osiągnięcia i ważny dla rozwoju,
- *Time-Bound* – terminowy, z określonym horyzontem czasowym (Wróblewska, Gochnio: 6-7).

Podsumowując, należy stwierdzić, że strategia inteligentnej specjalizacji opiera się na indywidualnych zasobach danego regionu: gospodarczych, przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Jednocześnie wskazuje kierunki rozwoju i budowania przewagi konkurencyjnej w oparciu o innowacje opracowywane w danej branży. Ponadto koncentracja geograficzna sprzyja tworzeniu innowacyjnych rozwiązań i ułatwia przepływ wiedzy. Swoje inteligentne specjalizacje określiły także makroregiony, np. Polska Wschodnia, oraz kraje Unii Europejskiej.

3. Analiza inteligentnych specjalizacji

Wybór inteligentnych specjalizacji w poszczególnych regionach miał różny przebieg. Strategie inteligentnej specjalizacji bazują na danych statystycznych, głównie na poziomie PKB generowanego przez daną branżę, poziomie zatrudnienia i kadrach kształconych w danym kierunku. Kolejnym elementem procedury były analizy SWOT oraz inne analizy porównawcze wykonane w celu wykazania potencjału kluczowych branż. Nie bez znaczenia była także rola ekspertów oraz przedstawicieli środowisk przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych, jak i społeczeństwa, z którego opinią zapoznawano się w ramach szerokich konsultacji społecznych. Są jednak także wyjątki, np. województwo pomorskie ogłosiło konkurs na inteligentne specjalizacje, w którym w poszczególnych etapach wyłaniano kluczowe branże.

Komisja Europejska w celu wspierania procesu wyłaniania inteligentnych specjalizacji powołała Smart Specialisation Platform 3S (Smart Specialisation Strategy), służące wymianie doświadczeń między regionami, zawierające prezentacje, metodologie i studia przypadków. Zespół platformy przygotował także dla regionów przewodnik „RIS 3 Guide”. Nie zawiera on jednak opisu szczegółowych procedur, a jedynie idee inteligentnych specjalizacji. W związku z tym poziom ich uszczegółowienia w regionach jest różny, co powoduje wiele trudności przy ich porównywaniu. Zgodnie z metodologią badań porównawczych dokonano

Tabela 1. Analiza inteligentnych specjalizacji w regionach

Województwo	Life science										ICT						Przemysł								Ochrona środowiska					
	biotechnologia	inżynieria medyczna	medycyna i zdrowie	farmacja, kosmetyki	wysoka jakość życia	wysokojaściowa żywność	przemysł czasu wolnego	turystryka	informatyka i komunikacja	usługi dla biznesu	przetwarzanie danych	multimedia i aplikacje	przemysł kreatywny i design	klaster, promocja, targi	systemy zarządzania	technologie jutra	metalowy i odlewniczy	maszynowy i automatyka	chemia i tworzywa sztuczne	motoryzacyjny, wodny i lotniczy	transport i logistyka	włókienniczy i odzieżowy	meblarski, drzewny i papierniczy	nowoczesne budownictwo	biogospodarka	zagospodarowanie odpadów	energetyka i paliwa OZE	zasoby naturalne	eko-innowacje	rolnictwo
Dolnośląskie			●					●		●									●							●				
Kujawsko-pomorskie			●				●			●								●			●									
Lubelskie			●																		●									
Lubuskie																														
Łódzkie																														
Małopolskie																														
Mazowieckie																														
Opolskie																														
Podkarpackie																														
Podlaskie																														
Pomorskie																														
Śląskie																														
Świętokrzyskie																														
Warmińsko-mazurskie																														
Wielkopolskie																														
Zachodniopomorskie																														
Polska (KIS 19)																														

● – specjalizacja podstawowa; ● – rozwinięcie specjalizacji podstawowej lub specjalizacja wspierająca

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych wszystkich województw oraz Krajowych Inteligentnych Specjalizacji

standaryzowania określeń branżowych, szeregując specjalizacje w grupy branż i tworzonych przez te grupy sektorów. Celem zaszeregowania było określenie kierunku rozwoju danej branży na podstawie szerszego opisu w dokumencie strategicznym.

W przeprowadzonym badaniu uwzględniono także poziom istotności danej branży w strategii inteligentnej specjalizacji danego regionu jako całości. Pozwoliło to uzyskać informacje, w jakim stopniu poszczególne regiony uwzględniają w swoich strategiach rozwój turystyki jako inteligentnej specjalizacji.

W tabeli przedstawiono specjalizacje regionalne i krajowe w podziale na grupy i sektory branżowe, a także określono je jako specjalizacje podstawowe i specjalizacje wspierające lub stanowiące ich rozszerzenie.

Analiza ta wskazuje na dwa kierunki specjalizacji: pierwszy to *life sciences*, obejmujący nauki związane z medycyną, zdrowiem, wysoką jakością życia i żywności, a także przemysłem czasu wolnego, w tym turystyką; drugi to ICT i wszelkie usługi kreatywne dla firm, związane z tworzeniem oprogramowania oraz technologiami i usługami jutra.

Technologie przyszłości to także nowe rozwiązania dla przemysłu, głównie maszynowego, w tym automatyki, oraz chemicznego, jak również szeroko rozumiana logistyka, w tym technologie związane z przemysłem lotniczym, i kosmonautyka. Uzupełnieniem całości jest ochrona środowiska, która wiąże się z efektywnym wykorzystaniem energii m.in. w budownictwie, ale także z wykorzystaniem zasobów przyrodniczych w gospodarce i rolnictwie.

Krajowe inteligentne specjalizacje, obejmujące 19 wiodących branż, koncentrują się również na zdrowiu społeczeństwa, biogospodarce, zrównoważonej energetyce, surowcach naturalnych i gospodarce odpadami, a także na innowacyjnych procesach i technologiach przemysłowych.

Każdy region wskazał na branże związane z medycyną i zdrowiem, co jest odwzorowaniem ogólnoswiatowych trendów dążenia człowieka do przedłużenia średniej długości życia i jego jakości. Wybór ten można uznać za przejaw egoizmu, a jednocześnie można odwołać się do pierwotnych instynktów dążenia do zapewnienia przyszłym pokoleniom jak najlepszej puli genetycznej, produktów farmaceutycznych i zdrowej żywności.

Mając na uwadze społeczeństwo informacyjne, w jakim funkcjonujemy, trudno się dziwić, że rozwój komunikacji cyfrowej i usług opartych na przetwarzaniu informacji znalazł się centrum zainteresowania wszystkich regionów. Mimo że stopień szczegółowości opisu jest różny, to każdy dokument podkreśla rolę tworzenia nowych rozwiązań ICT, zwłaszcza w odniesieniu do pozostałych branż określonych jako inteligentne specjalizacje. Można zatem uznać, że jest elementem łączącym pozostałe branże. Jest to także zgodne ze światowymi trendami, trudno dziś bowiem wskazać branżę, w której informatyka nie miałaby zastoso-

wania. Wiele regionów podkreśla też stosowanie rozwiązań w ICT w administracji publicznej i ich rolę w rozwijaniu regionalnych systemów innowacji.

Regiony, które dysponują zasobami przemysłowymi, także wskazały na ich rozwój, zwłaszcza w kierunku ich efektywnego wykorzystania, w tym energii, co wiąże się ściśle z ochroną środowiska. W wielu strategiach został ponadto ujęty problem zagospodarowania opadów i biogospodarki.

Podsumowując wyłonione przez poszczególne regiony specjalizacje, należy stwierdzić, że pomimo dużych różnic w poziomie uszczegółowienia branż objętych statusem inteligentnych specjalizacji są one wyraźnie podporządkowane człowiekowi, jego potrzebom i przyszłym pokoleniom.

4. Inteligentne specjalizacje w turystyce

Turystyka jest dziedziną interdyscyplinarną, która rozwija się wraz z rozwojem innych branż oraz wzrostem i rozwojem gospodarczym. Na mapie zaznaczono schematycznie regiony, które wskazały na rozwój turystyki. Wyróżniono trzy grupy: regiony, które wskazały turystykę jako inteligentną specjalizację, regiony, które wskazały turystykę jako branżę wspierającą lub jej rozwinięcie (*), a także regiony, które wskazały turystykę jako jeden z kierunków rozszerzenia i rozwoju specjalizacji w turystyce (**). Przestrzenna analiza, poza rozmieszczeniem terytorialnym, obejmuje także uszczegółowienie kierunków inteligentnej specjalizacji w turystyce.

Analiza powyższych danych wskazuje na udział turystyki w strategiach dwunastu regionów, z czego cztery wskazały turystykę jako inteligentną specjalizację (kujawsko-pomorskie, lubuskie, świętokrzyskie i zachodniopomorskie), cztery inne wskazały turystykę jako specjalizację wspierającą (małopolskie, podkarpackie, podlaskie i warmińsko-mazurskie), a kolejne cztery wskazały turystykę jako potencjalne rozwinięcie inteligentnych specjalizacji (lubelskie, opolskie, pomorskie i wielkopolskie).

Poszczególne regiony, wyłaniając turystykę, określały, jaki typ usług o charakterze turystycznym planują rozwijać w ramach specjalizacji. Rozwój turystyki najczęściej powiązany jest z rozwojem medycyny i usług o charakterze zdrowotnym, podkreślając jakość życia, zwłaszcza osób starszych. Poniżej przedstawiono zapisy w dokumentach strategicznych poszczególnych województw dotyczące inteligentnej specjalizacji w turystyce.

W województwie kujawsko-pomorskim wskazano na medycynę, usługi medyczne i turystykę zdrowotną jako „rozwój metod leczenia i aparatury medycznej oraz ich komercyjne zastosowanie, w szczególności w połączeniu z rozwojem

Rys. 1. Mapa inteligentnych specjalizacji w turystyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych województw.

wysoko zaawansowanych usług sanatoryjnych i leczniczych, obejmujących turystykę zdrowotną oraz towarzyszące jej inne aktywności (np. sport, rekreacja, wypoczynek, rehabilitacja)” (Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2012: 31-32).

W województwie lubelskim nie wpisano bezpośrednio w strategii rozwoju turystyki, jednak przywołując specjalizacje Polski Wschodniej w scenariuszu rozwoju, wskazano na trendy rozwojowe i wyzwania rozwój turystyki biznesowej, uzdrowskiej, leczniczej i wyspecjalizowanej (Zarząd Województwa Lubelskiego 2014: 11). Natomiast jako inteligentną specjalizację określono medycynę i zdrowie (Zarząd Województwa Lubelskiego 2014: 28).

Województwo lubuskie wskazało na specjalizację zdrowie i jakość życia, w której wymienia m.in. turystykę zdrowotną (Zarząd Województwa Lubuskiego 2014: 3).

W województwie małopolskim w ramach specjalizacji: przemysł czasu wolnego wskazano turystykę uzdrowską, kulturalną i biznesową. Ponadto podkreślono potencjał „srebrnej gospodarki” w sektorze turystyki (Zarząd Województwa Małopolskiego 2014: 37).

W województwie opolskim, oprócz inteligentnych specjalizacji, jako potencjalne specjalizacje inteligentne wskazano procesy i produkty ochrony zdrowia i środowiska (*life and environmental science*), w tym produkty ochrony zdrowia i zintegrowany przestrzennie regionalny produkt turystyczny (Zarząd Województwa Opolskiego 2014: 113).

Województwo podkarpackie w projekcie RIS 3, wskazując wynikające z inteligentnych specjalizacji obszary działania (aktywności), wymagające inteligentnego wsparcia, wymienia m.in. zrównoważoną turystykę (Zarząd Województwa Podkarpackiego, 2014: 38).

Województwo podlaskie wyróżnia zespół branż inteligentnej specjalizacji określonej mianem „eko”, gdzie wskazuje na „srebrną gospodarkę”, w tym turystykę medyczną, a także na ekorozwój, w tym ekoturystyki, i agroturystykę (Zarząd Województwa Podlaskiego 2014: 10).

Podobnie województwo pomorskie dostrzega problem starzenia się społeczeństwa i choć nie wskazuje w inteligentnej specjalizacji bezpośrednio na turystykę, to technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia się odnosi do branży turystycznej (Zarząd Województwa Pomorskiego 2015: 1-2).

W województwie świętokrzyskim natomiast jako jedną z głównych specjalizacji wskazano turystykę zdrowotną i prozdrowotną, ukazując potencjał zasobów przyrodniczych regionu. Specjalizacja ta obejmuje głównie turystykę uzdrowską, medyczną, a także spa & wellness i wszelkie formy aktywności prozdrowotnej (Zarząd Województwa Świętokrzyskiego 2014: 32-36).

Województwo warmińsko-mazurskie wskazało na grupę branż określoną jako „ekonomia wody”, w której nacisk kładzie na zakwaterowanie i odnowę biologiczną (Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2013: 70).

Województwo wielkopolskie nie wskazuje bezpośrednio na turystykę, jednak w obszarze inteligentnej specjalizacji dotyczącej jakości życia wyróżnia branżę nowoczesnych technologii medycznych. Analizy obszaru medycyna i ochrona zdrowia dowodzą, że rozwija się turystyka medyczna osób z zagranicy, które korzystają z usług prywatnych szpitali (Zarząd Województwa Wielkopolskiego 2015: 66-68).

W województwie zachodniopomorskim jako jedną z głównych specjalizacji wskazano turystykę i zdrowie, w tym wykorzystanie zasobów przyrodniczych i dorobku kulturowego. W opisie specjalizacji wskazano na turystykę zdrowotną, obejmującą turystykę uzdrowską (poprawa ogólnego stanu zdrowia i leczenie różnego rodzaju schorzeń), turystykę medyczną (podróże za granicę w celu skorzystania z opieki medycznej kraju odwiedzanego) i turystykę spa & wellness (wyjazdy do specjalnych ośrodków, mające na celu poprawę kondycji fizycznej i psychicznej) (Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego 2014: 4).

Analiza wskazań turystyki w strategiach inteligentnej specjalizacji polskich regionów świadczy nie tylko o ścisłym powiązaniu turystyki z rozwojem usług medycznych, ale także o dominacji usług o charakterze zdrowotnym i estetycznym. Wynika to z rosnącej świadomości społeczeństwa w zakresie zdrowego stylu życia, trendów mody i kultu atrakcyjnego wyglądu. Jednocześnie wyraźnie widoczne jest odwołanie się do naturalnych zasobów leczniczych wód, borowin i klimatu.

Warto także zwrócić uwagę na geograficzną strukturę specjalizacji w turystyce, która pokrywa się z obszarami cennymi przyrodniczo, np. region świętokrzyski, w którym blisko 70% powierzchni stanowią obszary cenne przyrodniczo i prawnie chronione, a także regiony nadmorskie czy górskie, ale również pokrywa się ze strukturą wskaźników dotyczących rozwoju ekonomiczno-gospodarczego – regiony na wyższym poziomie rozwijają w większym stopniu technologie i przemysł niż usługi o charakterze turystycznym.

Analizy porównawcze regionów w zakresie branży turystycznej wskazanej w strategiach inteligentnej specjalizacji oraz przedstawione wnioski składają się na weryfikację hipotezy postawionej na początku artykułu, brzmiącej: turystyka jest inteligentną specjalizacją w regionach o szczególnych walorach krajobrazowych i przyrodniczych.

Wybór branż związanych z turystyką w kontekście społeczno-gospodarczym jest zatem słuszny. Pozwoli on nie tylko na przepływ środków finansowych z terenów o wyższych dochodach, ale także zapewni miejsca pracy, których w turystyce, w odróżnieniu od większości branż, wraz z rozwojem poziomu innowacyjności branży nie ubywa. Nowe metody leczenia, specjalistyczne zabiegi i kuracje wymagają kapitału ludzkiego, a ich rozwój generuje nowe miejsca pracy i przyczynia się do wzrostu potencjału kadrowego. Towarzyszy temu wiele wyzwań społecznych, przed którymi stoją władze regionów, dotyczących zwłaszcza zatrzymania wykwalifikowanej kadry w regionie.

5. Podsumowanie

Koncepcja inteligentnej specjalizacji bywa krytykowana przez eurosceptyków i zwolenników ekonomii klasycznej, którzy uważają, że ingerencja w gospodarkę nie sprzyja samoregulacji procesów rynkowych (Ślódowa-Hełpa 2013: 112). Popierają ich także przedstawiciele branż, które nie zostały uznane za inteligentne. Jest to związane ze środkami, jakie branże inteligentne mogą otrzymać na rozwój, badania i innowacje.

Zakładając, że w długim okresie rynek sam wyłoni spośród wielu branż te o największym potencjale, można postawić pytanie: dlaczego tego procesu nie

przyspieszyć? Idea ta wydaje się być słuszna, jednak problem może dotyczyć realizacji w zakresie poprawności dokonanych wyborów. Oczywiście wybór branż jest procesem dynamicznym i podlegającym zmianom, który wymaga dalszych analiz i stanowi ciekawy obszar badań nad procesami rozwoju regionalnego.

Literatura

- Castells M. (2000), Materials for an exploratory theory of the network society, *British Journal of Sociology*, t. 51, nr 1: 5-24, <http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Castells-NetworkSociety.pdf> [27.04.2015].
- Churski P. (2004), *Czynniki rozwoju regionalnego w świetle koncepcji teoretycznych*, Poznań: Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, www.staff.amu.edu.pl/~chur/bibliografia/CZYNNIKI%20ROZWOJU%20REGIONALNEGO%20.pdf [1.07.2013].
- Cook P. (2003), *Strategies for Regional Innovation Systems. Learning Transfer and Applications*, Wiedeń, www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/Strategies_for_regional_innovation_systems.pdf [3.05.2015].
- Cooke Ph. (1998), Origins of the concept, w: H.J. Braczyk, Ph. Cooke, M. Heidenreich, *Regional innovation systems. The role of governances in a globalized world*, London: University College London.
- Domański R. (1993), *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, Warszawa: WN PWN.
- Domański R. (2006), *Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne*, Warszawa: WN PWN.
- European Union (2012), Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3), http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presentation/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf [3.05.2015].
- Gorynia M., Jankowska B. (2008), *Klasy i międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, Warszawa: Difin.
- Grosse T.G. (2002), Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 1(8).
- Jastrzębska W. (2005), Pobudzanie aktywności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w teorii regionalnych systemów innowacji i polityce innowacyjnej Unii Europejskiej, „Zeszyt Uniwersytetu Rzeszowskiego” nr 7: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny*, www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt7/17_Jastrzebska.pdf [27.04.2015].
- Kisiała W., Stępiński B. (red.) (2012), *Obszary metropolitalne jako bieguny wzrostu – analiza wpływu wykorzystania funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów*, Poznań: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Komisja Europejska (2014), Strategie innowacji krajowych/regionalnych na rzecz inteligentnej specjalizacji, Polityka spójności, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_pl.pdf [27.04.2015].
- Landreth H., Colander D.C. (2005), *Historia myśli ekonomicznej*, Warszawa: WN PWN.

- Leydesdorff L., Etzkowitz H. (1998), *The Triple Helix as a Model for Innovation Studies*, www.leydesdorff.net/th12/th12.pdf [25.04.2014].
- Lindqvist G., Ketels Ch., Sölvell Ö., *The Cluster Initiative Greenbook 2.0*, Kolding: University of Southern Denmark, www.czechinvest.org/data/files/the-cluster-initiative-greenbook-3916-cz.pdf [28.04.2015].
- Ministerstwo Gospodarki (2014), Krajowa inteligentna specjalizacja, www.mg.gov.pl/files/upload/23242/Lista%20krajowych%20inteligentnych%20specjalizacji%2011%20grudnia%202014.pdf [12.04.2015].
- Porter M.E. (2001), *Porter o konkurencji*, Warszawa: PWE.
- Scott A.J. (1994), *The Roepke Lecture in Economic Geography* The Collective Order of Flexible Production Agglomerations: Lessons for Local Economic Development Policy and Strategic Choice*, Los Angeles: Department of Geography and Lewis Center for Regional Policy Studies, University of California, <http://web.grinnell.edu/courses/pol/f02/pol395-01/Scott%20-%20Collective%20Order%20of%20Flexible%20Production%20Agglomerations.pdf> [28.04.2015].
- Ślódowa-Helpa M. (2013), Inteligentna specjalizacja polskich regionów warunki, wyzwania i dylematy, *Rocznik Nauk Społecznych*, t. 5(41), nr 1, www.kul.pl/files/852/media/RNS/pdf-y/2013/2013_1-slodowa-helpa.pdf [12.10.2014].
- Wróblewska A., Gochnio M., *Zarządzanie przez cele*, Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, http://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzanie_przez_cele_-_informat.pdf [17.04.2015].
- Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego (2012), Załącznik nr 5 do RSIWK-P 2014-2020 Inteligentna specjalizacja (IS) w województwie kujawsko-pomorskim Strategia na rzecz rozwoju inteligentnych specjalizacji, www.innowacje.kujawsko-pomorskie.pl/wp-content/uploads/2012/05/Z5-Inteligentna-specjalizacja.pdf [14.04.2015].
- Zarząd Województwa Lubelskiego (2014), Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 r., www.lubelskie.pl/img/userfiles/files/13_8_Regionalna_Strategia_Innowacji.pdf [18.04.2015].
- Zarząd Województwa Lubuskiego (2014), Inteligentne specjalizacje w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020, http://rpo2020.lubuskie.pl/wp-content/uploads/2014/11/ulotka_specjalizacje1.pdf [19.04.2015].
- Zarząd Województwa Małopolskiego (2014), Program Strategiczny Regionalna Strategia Innowacji Województwa Małopolskiego 2014-2020, www.malopolska.pl/Lists/DocumentManager/RSI/MIP2014/Za%C5%82.%20nr%204%20-%20Regionalna%20Strategia%20Innowacji%20Wojew%C3%B3dztwa%20Ma%C5%82opolskiego%202014-2020.pdf [15.04.2015].
- Zarząd Województwa Opolskiego (2014), Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 5250 Zarządu Województwa Opolskiego, 2014, <http://ocrg.opolskie.pl/download.php?id=5597&x=3144783> [14.04.2015].
- Zarząd Województwa Podkarpackiego (2014), Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji

- (RIS3) (projekt), www.rsi.podkarpackie.pl/Documents/RSI/RIS3_WP_18.10.14.pdf [17.04.2015].
- Zarząd Województwa Podlaskiego (2014), Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, www.strategia.wrotapodlasia.pl/pl/ps2/var/resources/154/248/4/srwp_2020_1.pdf [14.04.2015].
- Zarząd Województwa Świętokrzyskiego (2014), Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) Od absorpcji do rezultatów – jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014-2020+, www.spinno.pl/rsi/component/phocadownload/category/15-swietokrzyska-strategia-badan-i-innowacyjnosci-ris3-przyjeta-uchwala-sejmiku?download=31:ris3 [14.04.2015].
- Zarząd Województwa Warmiosko-Mazurskiego (2013), Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmiosko-mazurskiego do roku 2025, http://strategia2025.warmia.mazury.pl/site/showFile/194.html?id_menu=72 [17.04.2015].
- Zarząd Województwa Wielkopolskiego (2015), Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020 Aktualizacja RIS 3, http://iw.org.pl/pl/index3.php?option=com_remository&func=startdown&id=556 [18.04.2015].
- Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (2014), Założenia do procesu identyfikacji inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego, www.rpo.wzp.pl/sites/default/files/pliki/20_zalozenia_do_procesu_identyfikacji_inteligentnych_specjalizacji_województwa_zachodniopomorskiego.pdf [16.04.2015].
- Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (2015), Uchwała Nr 316/31/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 9 kwietnia 2015 roku, www.bip.pomorskie.eu/pobierz/11766.html [15.04.2015].

Smart specialization in the tourism of Polish regions

Abstract. This article aims to analyze smart specialization in Polish regions with particular emphasis on tourism. This is done on the basis of strategy papers for each regional and national smart specialization which arose at the turn of the years 2014 and 2015. The article presents the idea of the concept of smart specialization based on the theoretical foundations of regional and economic development and the objective of the emergence of intelligent specialization. In addition, methodologies shown the emergence of intelligent specialization and compared the different regions on selected smart specialization and reference is into national smart specialization (KIS). Furthermore, the author analyzes the spatial smart specialization with particular emphasis on tourism as an interdisciplinary field of economic activity.

Keywords: smart specialization of the region, health and prohealth, smart specialization in tourism, RIS3